

Strijdende of complementaire doelstellingen van de jaarrekening?

Dick van Offeren en Saskia de Bruijn

SAMENVATTING Medio 2006 is in het kader van het convergentie- en verbeterproject van de Financial Accounting Standards Board en de International Accounting Standards Board het eerste Discussion Paper over het verbeterde conceptual framework gepubliceerd. Hierin komen de doelstelling van financiële verslaggeving en de kwalitatieve kenmerken aan bod. Bij de bespreking van de doelstelling van financiële verslaggeving staat de decision usefulness-benadering centraal. Traditioneel wordt evenwel ook de stewardship-benadering van belang geacht. De vraag is of deze twee doelstellingen, enerzijds de decision usefulness-benadering en anderzijds de stewardship-benadering, strijdig of complementair zijn. Geconcludeerd wordt dat de stewardship-benadering vooral is gekoppeld aan de juridisch gerichte, enkelvoudige jaarrekening en dat de economisch gerichte, geconsolideerde jaarrekening nuttig is voor de decision usefulness-benadering.

1 Inleiding

Medio 2006 heeft de International Accounting Standards Board (IASB) een Discussion Paper (DP) gepubliceerd over de doelstelling van financiële verslaggeving en de kwalitatieve kenmerken ervan. Knoops (2007) heeft hierop in zijn column ook de aandacht gevestigd. In dat discussiestuk wordt voor

Dr. D.H. van Offeren is Universitair Hoofddocent bij het departement Fiscale en Bedrijfseconomische vakken van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Universiteit Leiden.

Mw. drs. S.M.M. de Bruijn MA doceert financieel-economische vakken aan de Universiteit Leiden en schrijft daarnaast haar proefschrift over *The value relevance of human capital information*.

de doelstelling van financiële verslaggeving de decision usefulness-benadering (informatiefunctie) als uitgangspunt genomen. Na de hoofdtekst van het discussiestuk en de basis for conclusions is de alternative view sectie opgenomen. Hierin vragen twee IASB-leden aandacht voor het belang van de stewardship-benadering (verantwoordingsfunctie). De stellingname van de IASB vóór de decision usefulness-benadering heeft in veel commentaarbrieven aanleiding gegeven tot het benadrukken van het belang van de stewardship-benadering van de financiële verslaggeving.

De vraag die in dit artikel aan de orde wordt gesteld, is of de decision usefulness-benadering strijdig is met de stewardship-benadering of dat beide naast elkaar kunnen worden gezien als doelstelling van de financiële verslaggeving.

Om tot het antwoord op deze vraag te komen, plaatsen wij eerst de stewardship-benadering en de decision usefulness-benadering alsmede de relatie tussen de enkelvoudige en de geconsolideerde jaarrekening in theoretisch perspectief. Daarna volgt de bespreking van het DP voor zover het betrekking heeft op de doelstelling van financiële verslaggeving. Vervolgens wordt het commentaar op het DP in de beschouwing betrokken. Afgesloten wordt met het formuleren van het antwoord op de hierboven gestelde vraag en de samenvatting van de belangrijkste punten uit het voorafgaande.

2 Stewardship, decision-usefulness en de relatie enkelvoudige en geconsolideerde jaarrekening in theoretisch perspectief

Ter voorbereiding van de beantwoording van de vraag die hiervoor aan de orde is gesteld, geven wij in deze paragraaf enige theoretische beschouwingen over de stewardship- en de decision usefulness-benadering. De bespreking van een onderzoeksartikel waarin de relatie

tussen de enkelvoudige en geconsolideerde jaarrekening is onderzocht, vormt het besluit van deze paragraaf.

Bij de stewardship-benadering behandelen wij de hoofdlijnen van drie prominente artikelen. Het eerste artikel is dat van Gjesdal (1981) die de stewardship-benadering analyseert vanuit de agency-theorie. Door de delegatie van de beschikkingsbevoegdheid van de principaal aan de agent ontstaat er behoefte aan het afleggen van verantwoording (stewardship) over het gevoerde beleid door de agent aan de principaal. Daarna volgen Lambert (2001) en Bushman et al. (2006). Lambert (2001) en Bushman et al. (2006) analyseren vanuit de agency-theorie de informatiebehoefte voor beloningscontracten en voor de waardering van de onderneming. Lambert (2001) onderzoekt de relatie van contractentheorie en verslaggeving, Bushman et al. (2006) behandelen de relatie tussen stewardship en waarderingen. Noodzakelijkerwijs stippen wij slechts de hoofdzaken van de onderzoeken aan, voor zover die passend zijn binnen de opzet van dit artikel.

Het belang van stewardship in verslaggeving is in Gjesdal (1981) grondig uitgewerkt. Hij stelt dat de vraag naar financiële verslaggeving ontstaat uit twee vraagtypen, die hij aanduidt als de decision-making-vraag en de stewardship-vraag. Volgens hem is de functie van financiële verslaggeving in het kader van de decision-making te verklaren vanuit de theorie van de informatie-economie. Hij stelt dat er nog geen bevredigende formele theorie is om de stewardship-vraag te verklaren. Na een uitgebreid literatuuronderzoek stelt hij een algemeen agency-model op waarbinnen hij een mathematische analyse van het probleem uitvoert. Hij komt tot de conclusie dat in gedecentraliseerde organisaties de vraag naar stewardshipinformatie ontstaat indien die ex ante Pareto efficiënt is. De analyse van Gjesdal bevestigt Ijiri's eis dat stewardshipinformatie 'hard' moet zijn (Ijiri, 1971). Wanneer we dit concentreren op de toegepaste waarderingsgrondslagen komt dit neer op een pleidooi voor het toepassen van historische kosten.

Lambert (2001) onderzoekt de agency-theorie in relatie tot verslaggevingsvraagstukken. Daarbij staan beloningscontracten van managers (stewardship) en waarderingsvraagstukken van aandelen centraal. Op basis van wiskundig gemodelleerde agent-principaal-verhoudingen onderzoekt hij de verhoudingen en relaties tussen het gebruik van informatie bij stewardship en bij waardering van aandelen. Lambert (2001, p. 81) spreekt de verwachting uit dat beide weleens een sterker verband kunnen hebben dan gewoonlijk wordt aangenomen.

Bushman et al. (2006) behandelen de vraag op welke wijze verslaggevingsinformatie wordt gebruikt voor

waarderingsvraagstukken voor aandelen en voor prestatiebeloningcontracten, waarmee zij de stewardship-benadering bedoelen¹. Op basis van een diepgaande analyse van jaarrekening-, managementbeloning- en koersgegevens komen zij tot de conclusie dat er een sterk verband bestaat tussen de winstcijfers met betrekking tot waarderingsvraagstukken en prestatiebeloningscontracten.

Bij de decision usefulness-benadering behandelen wij de hoofdlijnen van drie prominente artikelen. Het eerste artikel is dat van Ball en Brown (1968), daarna volgen Ohlson (1987) en Feltham en Ohlson (1996). Ball en Brown (1968) hebben de informatieve betekenis van de jaarrekening kwantitatief aangetoond. Zij analyseerden abnormale rendementen voor ondernemingen die goed respectievelijk slecht nieuws rapporteerden en kwamen tot de conclusie dat de koersen van goed respectievelijk slecht nieuws rapporterende ondernemingen ruim van tevoren abnormale rendementen lieten zien. Later is dit onderzoek herhaald en zijn de uitkomsten ervan bevestigd door het onderzoek van Nichols en Wahlen (2004).

Ohlson (1987) en Feltham en Ohlson (1996) benaderen de decision usefulness van jaarrekeningen modelmatig. Zij redeneren dat de waarde van een onderneming gelijk is aan de waarde van de toekomstige kasstromen. Hoe nauwkeuriger de jaarrekening informatie verschaft over de kasstromen, hoe nuttiger de jaarrekening is voor de oordeelsvorming omtrent de waarde van de onderneming.

Tot besluit van deze paragraaf bespreken wij een empirisch onderzoek waarin de relatie tussen de enkelvoudige en de geconsolideerde jaarrekening is onderzocht. Thomas et al. (2004) stellen de onderzoeksvraag of managers winststuring toepassen in de enkelvoudige jaarrekening of in de geconsolideerde jaarrekening. Op basis van jaarrekeningenonderzoek van Japanse ondernemingen hebben zij aangetoond dat managers winsten sturen in de enkelvoudige jaarrekening door transacties met verbonden maatschappijen. Aangezien de bonussen van Japanse managers gekoppeld zijn aan de verantwoorde resultaten zoals die zijn verantwoord in de enkelvoudige jaarrekening, hebben zij een extra prikkel de enkelvoudige resultaten te sturen².

3 Positie van het Discussion Paper

De IASB heeft medio 2006 een DP gepubliceerd waarin de voorlopige visie op het verbeterde conceptual framework is gepresenteerd (IASB, 2006). Dit DP maakt deel uit van het convergentie- en verbeterproject waarin de IASB en de Amerikaanse Financial

Accounting Standards Board (FASB) streven naar het onderling afstemmen en verbeteren van de richtlijnen en de conceptual frameworks voor financiële verslaggeving. Dit DP is de eerste in een reeks van acht. Volgens planning is het gehele project afgerond in 2010. Het huidige conceptual framework van de IASB, in Nederland bekend als het Stramien voor de opstelling en vormgeving van jaarrekeningen (Stramien), is gepubliceerd in 1989. Het conceptual framework van de FASB is rond 1980³ in de reeks Statements of Financial Accounting Concepts gepubliceerd.

De FASB omschrijft de doelstelling van de jaarrekening als: "Financial reporting should provide information that is useful to present and potential investors and creditors and other users in making rational investment, credit, and similar decisions" (Statement of Financial Accounting Concepts No. 1, alinea 34).

Het DP richt zich op de externe financiële verslaggeving van ondernemingen in de private sector voor een breed publiek (OB1⁴). De doelstelling van dit type financiële verslaggeving wordt in het DP als volgt omschreven: "The objective of general purpose external financial reporting is to provide information that is useful to present and potential investors and creditors and others in making investment, credit, and similar resource allocation decisions" (OB2). In deze doelstelling vallen de volgende vier punten op:

- Gesproken wordt over de doelstelling van externe financiële verslaggeving, de jaarrekening. De overige onderdelen van de verslaggeving, zoals het jaarverslag (management commentary⁵), vallen hier in de visie van de IASB buiten.
- Gekozen is voor de functie van de jaarrekening als middel tot informatieverschaffing (decision usefulness) aan het publiek.
- Als gebruikers worden genoemd huidige en potentiële beleggers en verschafters van vreemd vermogen alsmede anderen die betrokken zijn bij beleggingsbeslissingen of het verschaffen van vreemd vermogen.
- De overeenkomst tussen alinea OB2 van het DP en de doelstelling zoals door de FASB verwoord, is treffend en lijkt te duiden op navolging van de FASB door de IASB.

De alinea's die op de doelstelling volgen, gaan in op de informatiebehoeften die de vermogensverschaffers hebben. De benodigde informatie betreft in het bijzonder de omvang, spreiding in de tijd en de onzekerheid van toekomstige cashflows. Het DP geeft een lijst van zeven potentiële gebruikers van financiële verslaggeving en hun informatiebehoefte (OB6). De eerste twee genoemden zijn de beleggers in eigen

vermogen (equity investors) en verschafters van vreemd vermogen (creditors). Daarna volgen leveranciers, werknemers, cliënten, overheden en hun instellingen inclusief regelgevende instanties, en ten slotte het publiek. Deze lijst is in belangrijke mate gelijk aan die van het Stramien⁶.

De doelstellingsectie wordt afgesloten met twee alinea's die ingaan op de financiële verslaggeving en verantwoording door het management. Gesteld wordt dat het beheer, zoals het management dat uitvoert, van invloed is op de ontwikkeling van de toekomstige cashflows. In die visie wordt de stewardship-benadering geplaatst binnen de decision usefulness-benadering.

Blijkens opmerkingen in de alternative view sectie van het DP kunnen twee IASB-leden zich niet vinden in het onderbrengen van de stewardship-benadering in de decision usefulness-benadering. Naar hun mening vormt het afleggen van verantwoording omtrent het gevoerde beleid in veel jurisdicties het centrum van de financiële verslaggeving. In een dergelijk systeem worden belangrijke formele beslissingen gebaseerd op de jaarrekening zoals die door de vergadering van aandeelhouders is goedgekeurd. Voorbeelden hiervan zijn (her)benoeming en decharge van bestuur, (her)benoeming van commissarissen en vaststellen van de winstverdeling (AV⁷1.3).

4 Commentaar op het Discussion Paper

In de commentaarbrieven en ook in de alternative view wordt het belang van de stewardship-benadering van de jaarrekening benadrukt. De twee volgende citaten zijn hiervan een illustratie. De Raad voor de Jaarverslaggeving schrijft in dit verband: "In our opinion the most important comment on the Discussion Paper of the first part of the framework is the omitting of the stewardship objective as a separate objective in the framework." De afwijkende mening van twee IASB-leden wordt als volgt verwoord: "Two IASB members disagree with the proposal for subsuming stewardship within a decision-usefulness objective. They would prefer stewardship to be identified as a separate objective of financial reporting." (AV1.1)⁸ De Britse Accounting Standards Board (ASB) heeft naar aanleiding van het DP een uitgebreid commentaar gepubliceerd. De conclusie hiervan luidt: "The omission of a specific reference in the objective specified in the PV⁹ paper may perhaps, in part, be due to ambiguity as to its meaning and purpose. It is suggested that it should not merely be seen as information to assist an assessment of the competence and integrity of 'stewards' (i.e. management,

directors) but as the provision of information that provides a foundation for a constructive dialogue between management and shareholders.” (Lennard, 2006, p. 24).

De European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG) schrijft in haar commentaarbrief: “We have a number of concerns about the material in the Discussion Paper on users, their information needs, the objective of financial statements and the proposed focus on the reporting entity’s ability to generate future cash flows. Those concerns are explained in appendix 2, but to summarise:

- There is too much assertion and not enough analysis in the paper about the information that financial statements should be designed to provide.
- We think that financial statements have a stewardship objective that is separate from their decision-usefulness objective.
- We think the statement in OB13 that the primary focus of financial statements is the ability of an entity to generate net cash inflows is an unsupported assertion.”

PAAInE (2007, p. 4) heeft vastgesteld dat in 128 van de 179 (72%) commentaarbrieven wordt ingegaan op de betekenis van de stewardship-benadering¹⁰.

De conclusie van PAAInE (2007, p. 16) is dat de stewardship-benadering een afzonderlijk doel van financiële verslaggeving behoort te zijn. De stewardship-benadering is verbonden met de agency-theorie, in de betekenis dat het ondernemingsbestuur als agent verantwoording dient af te leggen aan de aandeelhouders, de principalen. Bovendien omvat de stewardship-benadering zowel de resultaten van de in het verleden genomen beslissingen, als de kasstromen in de toekomst. De decision usefulness-benadering benadrukt de toekomstige kasstromen.

5 Stewardship-benadering en decision usefulness-benadering: strijdig of complementair?

Uit het voorafgaande blijkt dat de Europese commentatoren de stewardship-benadering van de verslaggeving benadrukken, terwijl de decision usefulness-benadering de overheersende doelstelling is in de Amerikaanse Statements of Financial Accounting Concepts.

Naar onze mening baseren de hiervoor besproken Europese commentatoren met hun nadruk op de stewardship-benadering zich op de juridische relatie tussen aandeelhouder en vennootschap. Immers, de ondernemingsleiding legt verantwoording omtrent het gevoerde beleid af aan de aandeelhouders, die op

grond van deze verantwoording het bestuur decharge verlenen. De IASB richt zich, onzes inziens, in zijn DP op de geconsolideerde jaarrekening waarin de economische relatie tussen onderneming en haar omgeving centraal staat. Wij baseren deze mening op de lijst van zeven potentiële gebruikersgroepen van financiële verslaggeving, waarvan de beleggers in eigen vermogen er één is. De ruime groep van belanghebbenden gebruikt (onder meer) de geconsolideerde jaarrekening voor het nemen van economische beslissingen. De enkelvoudige jaarrekening speelt hierbij geen rol van betekenis, omdat de informatievervalsing in de enkelvoudige jaarrekening is beperkt tot de weergave van de omvang van en het resultaat behaald met de financiële vaste activa in casu de deelnemingen in andere ondernemingen alsmede de grootte en samenstelling van het eigen en vreemd vermogen. Door de informatievervalsing over de ontwikkeling van het eigen vermogen legt de ondernemingsleiding verantwoording af aan de eigenaren.

Door verdergaande ontkoppeling van de enkelvoudige jaarrekening en de geconsolideerde jaarrekening zouden deze twee functies van de jaarrekening, elke functie in de daarvoor geëigende jaarrekening, kunnen worden vervuld. Deze gedachte is eerder prominent geuit door Brink (1991). Uit de commentaren op het DP is voor ons duidelijk gebleken dat dat onderscheid te weinig wordt onderkend. Ook in de nationale wet- en regelgeving wordt dit onderscheid, zoals hierna zal blijken, te weinig gemaakt.

Bij wetswijzing van titel 9 BW2 in 2005 wordt de geconsolideerde jaarrekening niet langer meer beschouwd als toelichting op de enkelvoudige jaarrekening, maar als zelfstandige jaarrekening (artikel 2:361 lid 1 BW). Volgens artikel 2:362 lid 8 BW kan de rechtspersoon in de enkelvoudige jaarrekening de IASB-standaarden toepassen die hij ook in de geconsolideerde jaarrekening heeft toegepast. Uit praktisch opzicht is deze bepaling te begrijpen. Naar onze mening wordt hierdoor evenwel te weinig aandacht besteed aan de verschillende functies van de enkelvoudige en geconsolideerde jaarrekening. De nauwe band tussen beide jaarrekeningen bestaat in Nederland na de wetswijziging van 2005 nog steeds, zoals door onderzoek van Backhuijs en Kamp (2006) is aangetoond.

Van Geffen (2003, p. 665) verwoordt het standpunt dat de band tussen enkelvoudige en geconsolideerde jaarrekening dient te worden verbroken duidelijk: “Nu het IAS-wetsvoorstel nog in behandeling is in het parlement (...) is het raadzaam de voornoemde band (tussen enkelvoudige en geconsolideerde jaarrekening, DvO en SdB) reeds bij dit wetsvoorstel te

verbreken.” Later besteden Van der Zanden (2005) en Van Geffen (2005) ook nog aandacht aan dit thema. Van der Zanden (2005, p. 273) stelt treffend: “De geconsolideerde jaarrekening zou kunnen fungeren als disclosure-document, waarbij de (internationale) regelgever veel vrijheid wordt gelaten. De enige juridische eis die aan de gegevens wordt gesteld, is dat zij betrouwbaar zijn voor de gebruikers. De wijze van weergave van economische verschijnselen, ook al zijn ze in een juridisch klee gehuld en soms vermomd, wordt overgelaten aan accountants. De geconsolideerde jaarrekening kan dan het document zijn voor de kapitaalmarkten. De enkelvoudige jaarrekening zou het terrein van de juristen kunnen zijn. Hier speelt zich het afleggen van rekening en verantwoording af, alsmede het bepalen van hetgeen verantwoord is om aan de vennootschap te onttrekken.” Als wij zijn woorden goed verstaan en in onze beschouwing plaatsen, zien wij het zo: voor de stewardship-benadering is de enkelvoudige jaarrekening het primaire instrument; de geconsolideerde jaarrekening is vooral gericht op de decision usefulness-benadering.

Er is ons, behoudens Thomas et al. (2004), geen empirisch onderzoek bekend naar de verschillende functies van de enkelvoudige en geconsolideerde jaarrekening. Het feit dat in Amerikaanse jaarrekeningen alleen een geconsolideerde jaarrekening is opgenomen, is een mogelijke verklaring voor het ontbreken van empirisch onderzoek op dit terrein. Wellicht kunnen Europese onderzoekers dit gebied verkennen.

Overwogen zou kunnen worden de scheiding tussen enkelvoudige en geconsolideerde jaarrekening te vergroten. Beide jaarrekeningen vervullen dan een eigen rol in de externe verslaggeving. In de enkelvoudige jaarrekening wordt dan betrouwbare, historische kosteninformatie verstrekt voor zover het de juridische eenheid betreft. Dit betekent dat deelnemingen in groepsmaatschappijen in de enkelvoudige balans worden gewaardeerd op basis van verkrijgingsprijs en dat het dividend waarop recht is verkregen, wordt verwerkt in de enkelvoudige winst- en verliesrekening. Eveneens worden de veranderingen in het eigen vermogen van de vennootschap in deze jaarrekening toegelicht, omdat hiermee de relatie tussen de aandeelhouders en de vennootschap bij uitstek naar voren komt. Deze jaarrekening is de basis voor juridische besluiten, zoals decharge van het bestuur en de winstverdeling. In de geconsolideerde jaarrekening worden beleggers geïnformeerd over de actuele financiële positie van de economische eenheid. De geconsolideerde jaarrekening kan in dat geval relevante informatie bevatten voor het schatten van de

toekomstige cashflows. De deelnemingen in groepsmaatschappijen worden integraal geconsolideerd. Toelichting van het groepsvermogen, als verschil tussen activa en vreemd vermogen (Stramien, alinea 49), kan beperkt blijven tot splitsing in het deel van de moedermaatschappij en het aandeel van derden. Door deze wijze van financiële verantwoording wordt de gelijkheid tussen eigen vermogen en resultaat in de enkelvoudige en geconsolideerde jaarrekening, die in Nederland traditioneel geldig is, doorbroken (Blommaert, 1995). Toekomstig empirisch gebruikersonderzoek zou kunnen nagaan hoe gebruikers hierop reageren.

De Europese verordening eist dat de International Financial Reporting Standards (IFRS), voor zover goedgekeurd door de Europese Commissie, worden toegepast bij het opstellen van de geconsolideerde jaarrekening. Dit voorschrift sluit aan bij de hierboven beschreven situatie. Echter, het wordt toegestaan de enkelvoudige jaarrekening eveneens volgens de IFRS op te stellen. Naar onze mening miskent dit de eigen functie van de enkelvoudige jaarrekening. Blijkens de discussies naar aanleiding van het publiceren van het DP worden de specifieke functies van de geconsolideerde en enkelvoudige jaarrekening onvoldoende onderkend. Om verdere misverstanden te voorkomen, verdient het derhalve aanbeveling dat in het DP, maar ook in de verschillende standaarden, expliciet wordt aangegeven of de desbetreffende richtlijnen zijn bedoeld voor de geconsolideerde of voor de enkelvoudige jaarrekening of voor beide.

Naar onze mening zijn de geconsolideerde en de enkelvoudige jaarrekening complementair omdat ze een verschillende functie vervullen. De conclusie is derhalve dat de decision usefulness-benadering en de stewardship-benadering eveneens complementair zijn. Wellicht zouden wet- en regelgeving voor de externe verslaggeving hiermee expliciet rekening kunnen houden door ondubbelzinnig aan te geven of het DP of een richtlijn is bedoeld voor de enkelvoudige, voor de geconsolideerde jaarrekening, of voor beide. De discussies kunnen dan effectiever worden gevoerd.

Het is in de Nederlandse praktijk van de externe verslaggeving de gewoonte dat de enkelvoudige jaarrekening wordt gepresenteerd na de geconsolideerde jaarrekening. In een enkel geval (bijvoorbeeld TomTom, 2005) wordt de enkelvoudige jaarrekening niet meer opgenomen in het jaarrapport. In de algemene grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening (TomTom, 2005, p. 61) wordt aangegeven dat de enkelvoudige jaarrekening op aanvraag beschikbaar is. In het directieverslag is vermeld dat de enkelvoudige jaarrekening bij de Kamer van Koophandel

wordt gedeponereerd (TomTom, 2005, p. 28). Deze wijze van het inrichten van het jaarrapport is in overeenstemming met de decision usefulness-benadering en is ook in de VS gebruikelijk. De verspreiding van de enkelvoudige jaarrekening kan dan beperkt blijven tot de groep belanghebbenden waaraan verantwoording dient te worden afgelegd.

6 Samenvatting en conclusies

Aanleiding voor deze bijdrage was het verschijnen van het DP van de IASB (2006). In het kader van het convergentie- en verbeterproject heeft de IASB een project ter hand genomen om het conceptual framework te herzien. Het eerste discussiestuk is medio 2006 verschenen. Verwacht wordt dat het project in 2010 is voltooid.

In het eerste discussiestuk wordt voor de doelstelling van financiële verslaggeving de decision usefulness-benadering als uitgangspunt genomen. De stellingname van de IASB vóór de decision usefulness-benadering heeft in veel commentaarbrieven aanleiding gegeven tot het benadrukken van het belang van de stewardship-benadering van de financiële verslaggeving. In dit artikel hebben wij de decision usefulness-benadering in verband gebracht met de geconsolideerde jaarrekening en de stewardship-benadering met de enkelvoudige. De IASB geeft een overzicht van zeven potentiële gebruikersgroepen van jaarrekeninginformatie. Naar onze mening richt de IASB zich hiermee vooral op de geconsolideerde jaarrekening, aangezien die jaarrekening, zoals Van der Zanden (2005) aangeeft, gericht zou kunnen zijn op de kapitaalmarkt en daarmee op een ruime gebruikersgroep, terwijl de enkelvoudige jaarrekening primair gericht is op het afleggen van rekening en verantwoording (aan aandeelhouders, toevoeging DvO en SdB).

Wij concluderen dat de IASB zich duidelijker moet uitspreken welke jaarrekening hij op het oog heeft. Bedoelt de IASB uitsluitend de geconsolideerde jaarrekening dan onderschrijven wij de decision usefulness-benadering. Zou het IASB DP evenwel ook de enkelvoudige jaarrekening beschouwen, dan zijn wij van mening dat de stewardship-benadering eveneens dient te worden benadrukt. Het antwoord op de in dit artikel aan de orde gestelde vraag is dat één jaarrekening op twee benaderingen baseren naar onze mening strijdig is; daarentegen kunnen twee jaarrekeningen naast elkaar gebaseerd op twee verschillende benaderingen elkaar aanvullen, waardoor zij complementair zijn. Van moderne XBRL-technieken (eXtensible Business Reporting Language) wordt verwacht dat jaarrekeningen naar verschillende grondslagen

kunnen worden opgesteld. Hierdoor gaat een oude wens "different concepts of profit for different purposes" (Burgert, 1967; McMonnies, 1988) in vervulling. Het is dan wel noodzakelijk dat de "different concepts" alsmede de "different purposes" ondubbelzinnig worden benoemd. Het DP richt zich dan op het "purpose" decision usefulness; anderen kunnen zich concentreren op het "purpose" stewardship. ■

Literatuur

- Backhuijs, J.B. en B. Kamp (2006), Enkelvoudige en geconsolideerde jaarrekening: IFRS en Titel 9 BW 2, in: R.G. Bosman, C. Camfferman en R.G.A. Vergoossen (redactie) - *Het jaar 2005 verslagen. Onderzoek jaarverslaggeving ondernemingen*, Nivra geschriften 76. Kluwer/Koninklijk NIVRA, pp. 47-65.
- Ball, R. en P. Brown (1968), An empirical evaluation of accounting income numbers, *Journal of Accounting Research*, vol. 6, no. 2, pp. 159-178.
- Blommaert, J.M.J. (1995), *Consolideren en informeren: een onderzoek naar de informatieve waarde van de geconsolideerde jaarrekening*, Houten: Educatieve Partners Nederland.
- Brink, H.L. (1991), '...en ook overigens in overeenstemming met de wettelijke bepalingen inzake de jaarrekening', *De Accountant*, jg. 98, no. 1, september, pp. 2-9.
- Burgert, R. (1967), Bedrijfseconomisch aanvaardbare grondslagen voor de gepubliceerde jaarrekening: Preadvies voor de accountantsdag 1967, *De Accountant*, jg. 74, no. 4, september, pp. 153-192.
- Bushman, R., E. Engel en A. Smith (2006), An analysis of the relation between the stewardship and valuation roles, *Journal of Accounting Research of Earnings*, vol. 44, no. 1, March, pp. 53-83.
- European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG) (2006), *Elements of the framework debate. the conceptual framework. Starting from the right place?* Discussion Paper, October, Conseil National de la Comptabilité.
- Feltham, G.A. en J.A. Ohlson (1995), Valuation and clean surplus accounting for operating and financial activities, *Contemporary Accounting Research*, vol. 11, no. 2, Spring, pp. 689-731.
- Financial Accounting Standards Board (1978), *Statement of Financial Accounting Concepts No. 1: Objectives of Financial Reporting by Business Enterprises*, Norwalk, Connecticut.
- Geffen, C.J.A. van (2003), IAS-wetsvoorstel zal (moeten) leiden tot het verbreken van de band tussen de enkelvoudige en de geconsolideerde jaarrekening, *Ondernemingsrecht* 2003-17, pp. 662-665.
- Geffen, C.J.A. van (2005), Kanttekeningen bij de modernisering van het Nederlandse jaarrekeningrecht, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfs-economie*, jg. 79, no. 7/8, juli/augustus, pp. 334-342.
- Gjesdal, F. (1981), Accounting for stewardship, *Journal of Accounting Research*, vol. 19, no. 1, Spring, pp. 208-231.
- Ijiri, Y. (1971), A Defense of Historical Cost, in: *Asset Valuation and Income Determination*, edited by H. B. Sterling, Lawrence: University of Kansas Press.
- International Accounting Standards Board (IASB) (2005), Discussion Paper *Management Commentary*, London: International Accounting Standards Board.

International Accounting Standards Board (IASB) (2006), Discussion Paper, *Preliminary views on an improved conceptual framework for financial reporting—The objective of financial reporting and qualitative characteristics of decision-useful financial reporting*, London: International Accounting Standards Board.

Knoops, C.D. (2007), Waar zijn de gebruikers? Een conceptueel framework gebaseerd op 'decision usefulness?', *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, jg. 81, no. 4, april, pp. 118-120.

Lambert, R. A. (2001), Contracting theory and accounting, *Journal of Accounting and Economics*, vol. 32, pp. 3-87.

Lennard, A. (2006), *Stewardship and the objectives of financial statements: a comment on IASB's Preliminary views on an improved conceptual framework for financial reporting: the objective of financial reporting and qualitative characteristics of decision-useful financial reporting information*. Accounting Standards Board.

McMonnies, P.N. (ed.) (1988), *Making corporate reports valuable. A discussion document by the Research Committee of The Institute of Chartered Accountants of Scotland*, Kogan Page.

Nichols D.C. en J.M. Wahlen (2004), How do earnings numbers relate to stock returns? A review of classic accounting research with updated evidence, *Accounting Horizons*, vol. 18, no. 4, pp. 263-286.

Ohlson, J.A. (1987), On the nature of income measurement: the basic results, *Contemporary Accounting Research*, vol. 4, no. 1, Fall, pp. 1-15.

Stramien voor de opstelling en vormgeving van jaarrekeningen, in: *Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen* (jaareditie 2006), Raad voor de Jaarverslaggeving, Deventer: Kluwer.

Thomas, W.B., D.R. Herrmann en T. Inoue (2004), Earnings management through affiliated transactions, *Journal of International Accounting Research*, vol. 3, no. 2, pp 1-25.

TomTom jaarverslag 2005.

Zanden, P.M. van der (2005), De enkelvoudige en de geconsolideerde jaarrekening. Na gelukkig huwelijk, een echtscheiding, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, jg. 79, no. 6, juni, pp. 264-275.

Overige bronnen

Pro-active Accounting Activities in Europe (PAAinE, 2007): *Stewardship/ Accountability as an Objective of Financial Reporting (A comment on the IASB/FASB Framework Project)*, uitgegeven door Accounting Standards Board, Foreningen af Statsautoriserede Revisorer, Deutsches Rechnungslegungs Standards Committee, Komitet Standardów Rachunkowo ci and EFRAG.

Commentaarbrieven aan de IASB/FASB van:

- Association of British Insurers (ABI) d.d. 3/11/06
- Dutch Accounting Standards Board (DASB) d.d. 6 November 2006
- European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG) d.d. 17 January 2007
- Financial Reporting Advisory Board d.d. 2 November 2006
- International Corporate Governance Network (ICGN) d.d. 2nd November 2006
- Investment Management Association (IMA) d.d. 3 November 2006
- The Chartered Institute of Public Finance and Accountancy (CIPFA) d.d. 03-11-2006

- The Institute of Chartered Accountants in Ireland d.d. 2 November 2006

Noten

- 1 Bushman et al. (2006, p. 54) stellen: "In what follows, we use the terms stewardship and incentive contracting interchangeably."
- 2 Omdat in Nederland de gepresenteerde cijfers van eigen vermogen en resultaat enkelvoudig en geconsolideerd gelijk zijn, is dit onderzoek in Nederland thans niet relevant. Indien de enkelvoudige en geconsolideerde jaarrekening zouden worden ontkoppeld zou een dergelijk onderzoek ook voor Nederlandse ondernemingen kunnen worden uitgevoerd. Overigens kon dit onderzoek niet worden gedaan voor Amerikaanse ondernemingen omdat zij geen enkelvoudige jaarrekening publiceren.
- 3 Statement of Financial Accounting Concepts 1 tot en met 6 zijn verschenen tussen november 1978 en december 1985. In februari 2000 is ten slotte Statement of Financial Accounting Concepts 7 verschenen.
- 4 OB1 verwijst naar de eerste alinea van het deel van het DP waarin de objectives worden beproven.
- 5 Zie hiervoor p. 12 van de Discussion Paper Management Commentary van oktober 2005
- 6 In de volgorde is evenwel een opmerkelijke verandering opgetreden. Waren werknemers na beleggers in eigen vermogen in het Stramien de tweede genoemde gebruikerscategorie, in het DP is de tweede plaats ingenomen door verschaffers van vreemd vermogen en zijn de werknemers naar de vierde plaats afgedaald, achter de leveranciers.
- 7 AV verwijst naar alinea's in de Alternative View sectie.
- 8 Ook het huidige Stramien kent twee doelstellingen van externe verslaggeving. In paragraaf 1.4 Het doel van de jaarrekening is in alinea 12 de decision usefulness-benadering te herkennen, terwijl in alinea 14 de stewardship-benadering wordt aangegeven. De tekst van de desbetreffende alinea's luidt:
Alinea 12: Het doel van de jaarrekening is om informatie te verschaffen over de financiële positie, resultaten en wijzigingen in de financiële positie van een onderneming, die voor een grote reeks van gebruikers nuttig is voor het nemen van economische beslissingen.
Alinea 14: Jaarrekeningen tonen eveneens de resultaten van het door het bestuur gevoerde beheer, of de verantwoording door het bestuur voor de aan haar toevertrouwde middelen. Gebruikers die het beheer of de verantwoording door het bestuur wensen te beoordelen doen dat om economische beslissingen te kunnen nemen; deze beslissingen kunnen bijvoorbeeld bestaan uit het aanhouden dan wel verkopen van het belang in de onderneming of de herbenoeming of vervanging van het bestuur.
- 9 Dit is de afkorting van Preliminary Views, zoals Lennard (2006) het DP aanduidt.
- 10 In PAAinE (2007, p. 9 - 12) wordt vastgesteld dat het verschil tussen stewardship en accountability moeilijk is aan te geven en dat beide door elkaar worden gebruikt in de verschillende commentaarbrieven. In PAAinE (2007) is dit probleem opgelost door te spreken over de stewardship/accountability-benadering. Wij houden vast aan de eerder gebruikte kortere omschrijving "stewardship-benadering".